

2004-06-21

Dnr 435-1976-04

Se sändlista

Bildande av kulturreseptatet Äskhult inom fastigheterna Äskhult 1:2, 1:4, 1:5 och 1:11 i Förlanda socken, Kungsbacka kommun

Beslut

Länsstyrelsen Halland beslutar med stöd av 7 kap. 9 § miljöbalken (SFS 1998:808) att förklara Äskhults by med omgivande marker som kulturreseptat. Reseptatets gräns anges på bifogad karta, bilaga 1. Reseptatets namn skall vara Kulturreseptatet Äskhult.

För att trygga syftet med kulturreseptatet beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap 5 § miljöbalken att nedan angivna föreskrifter, under rubriken Föreskrifter, skall gälla för reseptatet. Med stöd av 3 § förordningen om områdesskydd fastställer Länsstyrelsen bifogad skötsel, bilaga 2.

Förvaltare av kulturreseptatet är Västkuststiftelsen.

Länsstyrelsens beslut den 21 mars 1997 (dnr 231-1455-90) om bildande av naturreseptat för Äskhult upphör att gälla när beslutet att bilda kulturreseptat av området vinner laga kraft.

Syfte

Syftet med kulturreseptatet är att bevara Äskhults by, en för landet unik kulturhistorisk helhetsmiljö, samt att återskapa och levandegöra en kulturmiljö med bebyggelse, bytomt, inägor och utmark som det gestaltade sig strax före den agrara revolutionen och storskiftet 1825-27. Målet ska vara att så långt möjligt restaurera hävdformer, markanvändning och fredningssystem för tiden före den agrara revolutionen och därmed åstadkomma en agrarhistorisk helhet med stora krav på äkthet. Vid restaureringen ska hänsyn tas till kulturhistoriska element från andra tidsperioder av särskilt intresse.

Den övergripande inriktningen på skötseln är att:

- bevara och underhålla Äskhults byggnader och bytomt i enlighet med föreskrifterna i beslutet om byggnadsminne och i enlighet med syftet ovan
- restaurera de hävdformer, markanvändning och fredningssystem som fanns här strax före den agrara revolutionen och storskiftet 1825-27

2004-06-21

- genom pedagogisk verksamhet ge besökaren en helhetsupplevelse av livet i en bondby under tidigt 1800-tal. Verksamheten ska anpassas på ett varsamt sätt med hänsyn till de kulturhistoriska värdena
- främja forskning och kunskapsuppbyggnad om det äldre kulturlandskapet och om hur man levde och försörjde sig i det gamla bondesamhället.

Föreskrifter

A. Inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden

Med stöd av 7 kap 5 § miljöbalken är det, utöver vad som gäller i lagar och förordningar, inom reservatsområdet inte tillåtet:

- att nyanlägga väg,
- att framdra luft- eller markledning,
- att uppföra vindkraftverk, mast, flaggstång eller liknande anläggning,
- att bedriva täkt, gräva, schakta, borra, utfylla, övertäcka, spränga, dika, dämna eller utföra liknande handling utöver vad som anges i skötselplanen,
- anordna upplag annat än tillfälligt vid vård och förvaltning,
- att upplåta mark för camping och husvagnsuppställning,
- att sprida handelsgödsel eller andra kemikalier eller att kalka. Detta förbud ska dock inte utgöra hinder för en fortsatt kalkning av Svinsjön,
- att sprida naturgödsel annat än i samband med äldre åkerbruk enligt skötselplanen,
- att anlägga båtbygggor eller uppföra andra anläggningar inom berörda delar av Svinsjön, Gränshultesjö och Gravsjöarna,
- arrendera ut jakten. Eventuell jakt ska vara direkt knuten till skötseln av området och ha en mycket begränsad omfattning enligt upprättat avtal med naturvårdsförvaltaren,
- att avverka, gallra, röja, plantera skog eller på annat sätt påverka vegetationen annat än i enlighet med skötselplanen.

Utan Länsstyrelsens tillstånd är det dessutom inte tillåtet:

- att bygga om eller på annat sätt förändra väg,
- att utföra tillbyggnad eller yttre förändring av befintliga byggnader,
- att uppföra ny byggnad eller annan anläggning.

2004-06-21

För byggnadsminnet Äskhult gäller särskilda föreskrifter i beslut om byggnadsminne 1981-10-02 enligt lagen om byggnadsminne (1960:690), numera kulturminneslagen (SFS 1988:959).

Länsstyrelsen kan efter ansökan medge dispens enligt 7 kap 7 § miljöbalken från föreskrifterna under A, om särskilda skäl föreligger.

B. Förpliktelse att tåla intrång

För att tillgodose syftet med reservatet förpliktas med stöd av 7 kap 6 § miljöbalken ägare och innehavare av särskild rätt till fastigheterna att tåla följande intrång:

- utmärkning av reservatet,
- anläggning för besökande såsom P-plats, vandringsled, informationstavlor samt uppställning av sopbehållare,
- anordnande av stängselgenomgångar,
- skötsel av området i enlighet med gällande skötselplan,
- dokumentation och uppföljning av bevarandearbetet.

C. Ordningsföreskrifter

Med stöd av 7 kap 30 § miljöbalken, om rätten att färdas och vistas inom reservatet, är det utöver vad som annars gäller inte tillåtet:

- att tälta eller ställa upp husvagn eller husbil,
- att skada eller gräva upp växter,
- att gräva eller på annat sätt förstöra eller skada fast naturföremål eller ytbildning,
- medföra okopplad hund,
- att elda.

Ovanstående föreskrifter skall inte utgöra hinder för förvaltare, arrendator eller markägare att genomföra den skötsel som skall genomföras enligt gällande skötselplan.

Skälen för beslutet

Äskhults by med omgivande marker är av riksintresse för kulturmiljövården (KN 11). Gårdarna med omgivande tomtmark avsattes som byggnadsminne 1981-10-02 enligt den tidigare lagen om byggnadsminnen, numera kulturminneslagen. Dessutom avsattes 1997-03-21 ett större område kring byn med stöd av 7 § naturvårdslagen som naturreservat med syftet att ”bevara en för landet unik kulturhistorisk miljö, samt att återskapa och levandegöra ett kulturlandskap, som det gestaltade sig vid tiden före skiftena samt att främja forskning och kunskapsförmedling om det äldre kulturlandskapet”.

Äskhults by är unik genom att bebyggelsen bevarats samlad då ingen av de fyra gårdarna flyttades i samband med 1800-talets storskifte och laga skifte av byns marker. Bebyggelsen

2004-06-21

är ålderdomlig och bevarar en 1700-1800-talskaraktär med tät bebyggelse samlad kring ett bytorp.

Markerna kring bebyggelsen har skiftats och är delvis präglade av ett sentida jord- och skogsbruk, medan andra delar lämnats att växa igen när den tidigare hävden upphört. I samband med att området 1997 avsattes som naturreservat inleddes ett storskaligt arbete för att återskapa ett äldre kulturlandskap på hela den mark kring byn som förr brukades av de fyra gårdarna och en bonde har anställts för att bruka markerna med äldre brukningsmetoder.

Äskhults by har även uppmärksamats av naturvärden som ett värdefullt odlingslandskap, men det är de kulturhistoriska värdena som är mest framträdande och det är också kulturmiljövården som har det största ansvaret för finansieringen av naturreservatets skötsel.

Länsstyrelsen bedömer därför att kulturmiljön i Äskhult bäst bevaras genom att området ombildas till ett kulturreseptat och att naturreservatet i samband med detta upphävs.

Ärendets handläggning

Frågan om att ombilda Äskhult från ett naturreservat till ett kulturreseptat har diskuterats kontinuerligt bland annat i skötselrådet för Äskhult alltsedan möjligheten att bilda kulturreseptat tillkom genom införandet av Miljöbalken 1999. Skötselrådet för naturreservatet, som utgjorts av representanter för Kungsbacka kommun, Västkoststiftelsen, Stiftelsen Äskhults Gamla By (adjungerad) samt Länsstyrelsens enheter för naturvård och kulturmiljövård, har bedömt att kulturreseptat är den skyddsform som passar bäst för Äskhult. Skälen för detta är att kulturvärdena utgör områdets främsta bevarandevärden, att kulturmiljövården är huvudfinansier för skötseln av byggnader och marker samt att det är viktigt att helhetsmiljön med byggnader, bytomt och omgivande kulturlandskap omfattas av områdesskyddet, vilket inte är fallet idag eftersom byggnader och bytomt inte ingår i det befintliga naturreservatet.

Under 2002 utarbetade Kungsbacka kommun, i samarbete med Länsstyrelsen och Västkoststiftelsen, "Vision Äskhult" ett strategi- och utvecklingsprogram för Äskhults by 2002-2010. Här anges tydliga målsättningar för Bebyggelse och bytomt, Marker och landskap, Pedagogisk och publik verksamhet mm fram till 2010 samt ansvars- och kostnadsfördelning för att genomföra programmet. Samtliga berörda parter har klargjort att deras ansvarstagande enligt "Vision Äskhult" kvarstår vid en ombildning av Äskhult till kulturreseptat.

Samråd

Länsstyrelsen har samrått fortlöpande med markägaren (Västkoststiftelsen), Kungsbacka kommun och Riksantikvarieämbetet. Förslag till beslut samt skötselplan har skickats på remiss till Västkoststiftelsen, Kungsbacka kommun, Riksantikvarieämbetet, Stiftelsen Äskhults Gamla By, Hallands läns museer/Landsantikvarien, Läns museet Varberg, Skogsvårdsstyrelsen, Nordhallands hembygdsförening, Vägverket, Lantmäterimyndigheten, Naturvårdsverket, Polismyndigheten samt Länsstyrelsen Västra Götaland. Remissvar har in-

2004-06-21

kommit från samtliga utom Nordhallands hembygdsförening, Skogsvårdsstyrelsen och Landsantikvarien. Riksantikvarieämbetet har lämnat sina synpunkter underhand.

Remissvar

Riksantikvarieämbetet, Naturvårdsverket, Kungsbacka kommun och Vägverket har tillstyrkt att Äskhult ombildas till kulturresevat medan Polismyndigheten och Lantmäteriinydigheten inte haft något att erinra.

Västkoststiftelsen har i egenskap av markägare och föreslagen förvaltare för kulturresevatet godkänt att Äskhult ombildas till ett kulturresevat under förutsättning att ansvar och kostnader för skötseln följer vad som redovisas i "*Vision Äskhult*". Samtliga berörda parter har underhand klargjort att ombildningen inte förändrar deras inriktning när det gäller att medverka till att "*Vision Äskhult*" genomförs.

Stiftelsen Äskhults Gamla By ser bildandet av kulturresevatet Äskhult som det beskrivs i remissen som mycket positivt men vill inför det fortsatta arbetet att följande punkter tas i beaktande: 1. I remissen står att Västkoststiftelsen skall förvalta byn, men ännu finns inte något avtal klart där Stiftelsen Äskhults Gamla By delegerar ansvaret för byggnader och bytomt. 2. Det är viktigt att det blivande kulturresevatet tar tillvara den kulturhistoria som finns bevarad i "*Swenslyckan*". 3. Det är väsentligt att man vid förändring av dagens skogsväg be-tänker behovet av framkomlighet för brandfordon. Detta är frågor som bäst behandlas i skötselrådet för kulturresevatet Äskhult där stiftelsen enligt skötselplanen ingår.

Länsmuseet Varberg hälsar med glädje förslaget att Äskhult ska bli kulturresevat och tycker att remisshandlingarna i huvudsak är bra, dock framförs några synpunkter på innehållet. Museet vill ha tydligare formuleringar när det gäller den tid som man eftersträvar att återskapa och vissa justeringar har gjorts i beslutshandlingarna för att tillgodose detta. Formuleringen "*i det gamla bondesamhället*" som museet vill ändra kvarstår dock i det sista stycket i syftet. Skälet för detta är att den punkten handlar om forskning och kunskapsuppbyggnad och att det bör finnas en strävan att få ökade kunskaper om hela Äskhults tid som en levande bond-by, även om tonvikten naturligtvis bör läggas på den tid som restaureringsarbetena syftar till, d. v. s. strax före agrara revolutionen och storskiftet 1825-27. I yttrandet framfördes även att interiörerna bör ses över samt att museet gärna ingår i skötselrådet. Länsmuseet Varberg får enligt skötselplanen en ordinarie plats i skötselrådet, där också frågorna om interiörer kommer att behandlas.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har, i egenskap av tillsynsmyndighet för Stiftelsen Äskhults Gamla By, inget att erinra mot ombildningen till kulturresevat, men anser att den roll som stiftelsen ska ha i den framtida skötseln av kulturresevatet tydligare bör klargöras. Stiftelsens och övriga intressenters framtida roll klargörs närmare i strategi- och utvecklingsprogrammet för Äskhults by 2002-2010 "*Vision Äskhult*" och synpunkten har beaktats på så sätt att detta förtydligats i beslutshandlingarna. Ombildningen till kulturresevat innebär inte några förändringar av stiftelsens roll så som den redovisas i "*Vision Äskhult*".

2004-06-21

Administrativa data

Fastigheter	Äskhult 1:2, 1:4, 1:5 och 1:11
Kommun	Kungsbacka
Läge	X=1288501, Y=6373134
Ekonomisk karta	6147
Areal	135 hektar
Markägare	Västkuststiftelsen
Förvaltare	Västkuststiftelsen

Kartor

Kulturreservatet avgränsas av streckad, svart begränsningslinje på bifogad karta, bilaga 1.

Skötselplan

Med stöd av 3 § förordningen (SFS 1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken fastställer Länsstyrelsen den till beslutet hörande skötselplanen, bilaga 2, med de mål och riktlinjer som där framgår.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos regeringen, kulturdepartementet, se bilaga 4.

Kungörelse

Beslutet ska kungöras på det sätt som är föreskrivet för författningar i allmänhet.

Beslut i detta ärende har fattats av Länsstyrelsens styrelse. I beslutet deltog ledamöterna Alf Eriksson, ordförande, Ingemo Johansson, Agneta Kores, Leif Wästerlund och Lasse Järvsén.

I den slutliga handläggningen deltog även länsrådet Eric Österberg, länsarkitekt Peter Nordström, länsjurist Ulf Havton, naturvårdshandläggare Jeanette Hansson, biträdande länsantikvarie Marianne Foghammar samt länsantikvarie Mats Folkesson, föredragande.

Alf Eriksson

Mats Folkesson

Bilagor

1. Kulturreservatets gräns, på ekonomisk karta
2. Skötselplan med bilagor
3. Beslut om byggnadsminne 1981-10-02

2004-06-21

4. Besvärshänvisning

Sändlista

Västkuststiftelsen
Stiftelsen Äskhults Gamla By
Kungsbacka kommun
Riksantikvarieämbetet
Naturvårdsverket
Landsantikvarien, Hallands läns museer
Länsmuseet Varberg
Skogsvårdsstyrelsen Södra Götaland
Nordhallands hembygdsförening
Vägverket, Box 512, 301 80 Halmstad
Lantmäterimyndigheten i Hallands län
Polismyndigheten, Kungsbacka kommun
Länsstyrelsen; planbo, natur, förvaltning, juridiska